

VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ SUBJEKTYVIOS GEROVĖS KOMPONENTŲ IR SOCIODEMOGRAFINIŲ KINTAMŲJŲ SĄSAJOS

Živilė Šarakauskienė

Doktorantė
Vilniaus universitetas
Bendrosios psichologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. +370 5 266 76 05
El. paštas: zsarakau@gmail.com

Albinas Bagdonas

Gamtos mokslų daktaras profesorius
Vilniaus universitetas
Specialiosios psichologijos laboratorija
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. +370 5 268 72 55
El. paštas: albins.bagdons@sf.vu.lt

Šiuo tyrimu siekiama atkreipti dėmesį į paauglių subjektyvios gerovės (SG) įvertinimo svarbą ir užpildyti Lietuvoje esamą duomenų apie ją spragą. Tyrimo tikslas – nustatyti vyresniųjų klasių mokinių įvairius SG komponentus ir jų sąsajas su sociodemografiniais kintamaisiais. Įvertinti šie SG komponentai: pasitenkinimas gyvenimu (Cronbacho $\alpha = 0,79$) ir svarbiomis gyvenimo sritimis – šeima ($\alpha = 0,83$), mokykla ($\alpha = 0,87$), draugais ($\alpha = 0,83$), savimi ($\alpha = 0,77$), gyvenamąja aplinka ($\alpha = 0,82$), teigiamas ir neigiamas emocijųumas ($\alpha = 0,77$ ir $\alpha = 0,87$). Buvo fiksuoti tokie sociodemografiniai kintamieji: amžius, lytis, klasė, gyvenamoji vieta, mokymosi sėkmingumas, šeimos sudėtis, tėvų išsilavinimas ir užimtumas, gaunami pinigai per mėnesį smulkiosioms išlaidoms. Iš viso apklausti 655 aštuntų, dešimtų ir dvyliktų klasių mokiniai iš 21 bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo mokyklos. Nustatyta, kad vyresniųjų klasių mokiniai pasitenkinimui draugais (4,51–4,93) ir savimi (4,30–4,70) skiria didžiausius, o pasitenkinimui mokykla ir gyvenamąja aplinka – mažiausius (3,20–3,99 ir 3,12–4,21) įverčius. SG komponentų vidurkiai statistiškai reikšmingai nesiskiria tik grupių, sudarytų pagal motinos užimtumą. Labiausiai SG komponentų vidurkiai skiriasi grupių, sudarytų pagal amžių. Nustatytos teigiamos sąsajos tarp SG komponentų ir grupių, sudarytų pagal amžių, gyvenamąją vietą, mokymosi sėkmingumą, šeimos sudėtį, tėvų išsilavinimą, gaunamus pinigus smulkiosioms išlaidoms per mėnesį, vidurkių. SG komponentų įverčiai didesni aštuntų klasių, kaime gyvenančių, gerai besimokančių mokinių, gyvenančių pilnoje šeimoje, aukštesnio tėvų išsilavinimo, gaunančių nuo 1 lito ir daugiau per mėnesį smulkiosioms išlaidoms mokinių.

Pagrindiniai žodžiai: mokiniai, subjektyvi gerovė, sociodemografiniai kintamieji, pasitenkinimas gyvenimu.

Įvadas

Paauglystė – tai pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusio žmogaus gyvenimą, trunkantis beveik visą dešimtmetį. Šiuo laikotarpiu įvyksta svarbūs biologiniai, kognityvūs, emociniai, gyvenimo aplinkybių pokyčiai (Країр, 2000; Holmbeck et al., 1995). Paauglystės laikotarpis, trunkantis nuo 11 iki 21 metų, apytiksliai gali būti padalytas į ankstyvąją (11–14 metų), vidurinę

(15–18 metų) ir vėlyvąją (19–21 metų) paauglystę (Holmbeck et al., 1995). Didžiausia pasikeitimų sanakaupa tenka būtent vidurinės paauglystės laikotarpiui. Lietuvos švietimo sistema į šį laikotarpį įtraukia visų vyresniųjų – 9–12 klasių – ir kai kuriuos aštuntų klasių mokinius. Mūsų tyrimo imtis aprėpia didesnę dalį paauglystės ir ankstyvosios jaunystės, tačiau toliau paprastumo dėlei šiame straipsnyje vartosime sąvokas *paaugliai* ir

mokiniai (turėdami omenyje vyresniųjų klasių mokinius) kaip vienas kito pakaitus, nes buvo tirti mokiniai, patenkantys į paauglių amžiaus tarpą.

Ilgą laiką, siekdami gerinti vaikų ir jaunimo gyvenimą, tyrėjai ir praktikai daugiausia dėmesio skyrė tik psichopatologijai – kūrė gydymo strategijas ir prevencijos programas rizikos grupėms. O subjektyvios gerovės (SG) tyrimai yra pagrįsti prielaida, kad psichinė sveikata – tai ne tik išvengta ar įveikta patologija, t. y. SG samprata aprėpia ir teigiamus veiksmus, o ne tik neigiamų veiksmų nebuvimą. Nereikėtų daryti prielaidos, kad žmogus jaučiasi gerai, jeigu teigia nepatiria neigiamų nuotaikų ar simptomų. SG yra svarbi ne tik pati savaime, ji taip pat skatina ir palaiko optimalią psichinę sveikatą (Park, 2004), žmonės, kurių gerovė yra aukšto lygio, vėliau daugiau uždirba, geriau atlieka užduotis darbe, turi geresnius socialinius santykius nei žmonės, kurių gerovė menka. Be to, subjektyvi gerovė yra susijusi su sveikata ir ilgaamžiškumu. Taigi gerovė yra vertinga ne tik dėl to, kad žmogus gerai jaučiasi, bet ir dėl to, kad turi naudingų padarinių (Diener and Seligman, 2004). Nustatyta, kad aukšto lygio subjektyvi gerovė yra susijusi su priekabiavimo nepatyrimu mokykloje (Konu et al., 2002). Lietuvos mokslinėje spaudoje yra paskelbta pora straipsnių, kuriuose nagrinėjama subjektyvi vyrų ir moterų gerovė (Šilinskas ir Žukauskienė, 2004; Žukauskienė et al., 2005), subjektyvi gyvenimo kokybė po sensorikos sutrikimų (Багдонас и Биеляускас, 1983). Tačiau nerasta bandymų analizuoti paauglių SG. Tokia situacija atspindi ir esamą užsienio literatūroje situaciją: kur kas daugiau mokslinių tyrimų yra atlikta analizuojant suaugusiųjų SG, nei paauglių.

Vis dėlto paskutiniu metu užsienio literatūroje daugiau dėmesio teikiama paauglių SG. Šiuo tyrimu siekiama užpildyti Lietuvos mokslinėje literatūroje susidariusią spragą ir praplėsti supratimą apie Lietuvos paauglių SG. Siekiant susidaryti išsamesnį vaizdą apie tai, kokia yra paauglių savijauta, naudinga atidžiau ir išsamiau ištirti jų SG komponentus. Ar jie yra patenkinti savo gyvenimu? Kokie sociodemografiniai kintamieji yra labiausiai susiję su paauglių bendru pasitenkinimu gyvenimu, tam tikromis gyvenimo sritimis?

SG samprata. Prieš trisdešimt metų buvo susidomėta subjektyvia gerove kaip svarbiu žmonių gyvenimo kokybės rodikliu teigiant, kad, nors žmonės gyvena objektyviai apibrėžtoje aplinkoje, reaguoja į pačių subjektyviai apibrėžtus pasaulius (Keyes et al., 2002). Taigi SG sudaro individo kognityvūs ir emociniai atsakai į savo gyvenimą (Rask et al., 2003). Emociniuose atsakuose dėmesio centre yra kasdieninių emociškai teigiamų ar neigiamų būsenų patyrimas. Iš teigiamų ir neigiamų emocijų balanso, pasak N. M. Bradburn (1969), kyla laimė. Jis nustatė, kad du (teigiamų ir neigiamų) jausmų tipai yra nepriklausomi vienas nuo kito. Tai reiškia, kad informacija apie žmogaus teigiamų jausmų, patirtų nesenoje praeityje, laipsnį neduoda mums jokios informacijos apie jo neigiamų jausmų laipsnį ir atvirkščiai (Bradburn, 1969). Dėl to, siekiant ištirti žmogaus patiriamų jausmų visumą, yra svarbu įvertinti ne tik patiriamus teigiamus jausmus ir jų išreikštumą, bet ir neigiamus.

Ilgą laiką tyrėjai laikėsi požiūrio, kad SG yra trijų komponentų: pasitenkinimo gyvenimu, teigiamos nuotaikos vyravimo ir neigiamos nuotaikos nebuvimo, tai kartu

dažnai yra apibendrinama kaip laimė (Ryan and Deci, 2001). Pastarųjų metų tyrimuose, taip pat ir šiame, remiamasi naujausiu požiūriu į SG sampratą. Be pirmiau minėtų trijų SG komponentų, dar yra įvertinamas ir ketvirtasis – pasitenkinimas svarbiomis gyvenimo sritimis (Diener, 2000). Įvertinamos gyvenimo sritys dažniausiai priklauso nuo tiriamųjų amžiaus. Pavyzdžiui, tiriant suaugusiuosius dažnai siekiama įvertinti jų pasitenkinimą darbu, santuokiniais ryšiais ir panašiai. O kadangi paaugliai daugiausia laiko praleidžia mokykloje, yra svarbu įvertinti jų pasitenkinimo ja lygį.

Iš visų SG komponentų pasitenkinimas gyvenimu tyrėjų yra nagrinėjamas dažniausiai. R. Gilman ir kt. (2000) nenustatė ryšio tarp pasitenkinimo gyvenimu, gyvenimo sritimis ir amžiaus, klasės, tačiau aptiko, kad merginų pasitenkinimas draugais buvo didesnis nei vaikinių. O štai E. S. Huebner ir kt. (2004) teigia, kad pasitenkinimas gyvenimu nėra susijęs su vaikų ir paauglių lytimi. R. Weston (1993) atliktame tyrime nustatyta, kad paaugliai iš abiejų dirbančių tėvų šeimų labai gerai gyvena materialiai, fiziškai, socialiai ir emociškai.

Šio tyrimo tikslas – nustatyti vyresniųjų klasių mokinių įvairius SG komponentus ir jų sąsajas su sociodemografiniais kintamaisiais. Keliami tokie tyrimo uždaviniai: 1) įvertinti šiuos SG komponentus: pasitenkinimą gyvenimu, svarbiomis gyvenimo sritimis (šeima, mokykla, draugais, savimi,

gyvenamąją aplinką), teigiamą ir neigiamą emocingumą; 2) surinkti informaciją apie sociodemografinius kintamuosius: amžių, lytį, klasę, gyvenamąją vietą, šeimos sudėtį, tėvų išsilavinimą ir užimtumą, mokymosi sėkmingumą, gaunamus pinigus smulkioms išlaidoms; 3) nustatyti sociodemografinių kintamųjų ir SG komponentų sąsajas. Keliamą hipotezę, kad SG komponentų vidurkiai grupėse, sudarytose pagal sociodemografinius kintamuosius, nesiskirs.

Tyrimo metodika

Tiriamieji. Iš viso apklausti 655 aštuntų, dešimtų ir dvylikų klasių Lietuvos mokiniai iš 21 bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo mokyklos. 58 % tiriamųjų – merginos, 41,8 % – vaikinai, vienoje anketoje lytis nebuvo nurodyta (0,2 %). Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių ir klases yra nurodytas 1-oje lentelėje.

Prieš atliekant tyrimą buvo gautas kiekvienos mokyklos administracijos atstovų leidimas. Tėvų sutikimo nebuvo prašoma, prieš tyrimą dar buvo atsiklausta pačių mokinių sutikimo, nesutinkantys – nepildė.

Tyrimas atliktas 2006 m. lapkritį–gruodį. Anketa mokiniams buvo pateikiama pildyti pamokos metu, kurioje kai kuriais atvejais dalyvaudavo gretutinių klasių mokiniai.

Siekiant sudaryti reprezentatyvią Lietuvai imtį (remiantis Statistikos departamento 2005 m. sausio 1 d. duomenimis) buvo

1 lentelė. *Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių ir klases*

Klasė	Amžiaus vidurkis	N	Mažiausias amžius	Didžiausias amžius	Procentais nuo visos imties
8 klasė	14 ± 0,4	177	13	16	27,02
10 klasė	16 ± 0,5	207	15	18	31,60
12 klasė	18 ± 0,4	221	17	19	33,74
Prof. m-klos 12 klasė	18 ± 0,6	50	17	20	7,63
Iš viso	16 ± 1,7	655	13	20	100,0

apklausti mokiniai iš atsitiktinai pasirinktos mažiausiai vienos mokyklos penkiuose didžiuosiuose miestuose ir iš kiekvieno geografinio regiono vieno miesto (≥ 5000 gyv.) ir vieno kaimo (< 5000 gyv.) (suskirstčius Lietuvą į keturis regionus (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio)). Pagal gyvenamąją vietą tiriamieji pasiskirstė taip: 41,8 % iš penkių didžiųjų miestų, 36,8 % – iš pirmiau minėtų regionų miestų, 21,4 % – iš pirmiau minėtų regionų kaimo mokyklų.

Tyrimo metodai. Tiriamieji anonimiškai pildė specialiai tyrimui sudarytas skalių tipo anketas.

Informacija apie sociodemografinius kintamuosius. Buvo fiksuoti tokie sociodemografiniai kintamieji: amžius, lytis, klasė, gyvenamoji vieta, mokymosi sėkmingumas (prašyta nurodyti paskutinių metų visų dalykų pažymių vidurkį), šeimos sudėtis, tėvų išsilavinimas ir užimtumas, gaunami per mėnesį pinigai smulkioms išlaidoms.

SG komponentai. Teigiamas ir neigiamas emocijų matuotas adaptuotu PANAS (*Positive Affect and Negative Affect Schedule*) klausimynu, kurį 1988 metais sukūrė D. Watson, L. A. Clark ir A. Tellegen (Watson and Clark, 1994). Versti ir naudoti buvo gautas D. Watson leidimas. Šiame tyri-

me buvo naudota ta pati skalė, kuri jau buvo naudota Lietuvoje atliktame SG tyrime (Šilinskas ir Žukauskienė, 2004), leidimą ją naudoti davė prof. dr. R. Žukauskienė. Tiriamajam pateikiama 10 būdvardžių, žyminčių teigiamą emocijų (pavyzdžiui, aktyvus, ryžtingas) ir 10 – neigiamą (pavyzdžiui, ištempęs, išsigandęs) (Cronbacho α teigiamo emocijų – 0,77, neigiamo – 0,87, pirmiau minėtame tyrime gauta atitinkamai 0,84 ir 0,89). Prašoma pažymėti, kaip tiriamasis dažniausiai jaučiasi. Yra galimi penki atsakymų variantai: nuo „niekada“ iki „visą laiką“. Daugiausia tiriamasis gali surinkti 50 balų, mažiausia – 10. Mažesnis balų skaičius rodo, kad tiriamasis patiria mažiau teigiamų arba neigiamų emocijų (2-a lentelė).

Pasitenkinimas svarbiomis gyvenimo sritimis matuotas E. S. Huebner sukurta 40 teiginių „Daugiamate mokinių pasitenkinimo gyvenimu skale“ (*Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale*, Huebner, 2001), kurią versti ir naudoti gautas autoriaus sutikimas. Tiriamasis turi pažymėti, kiek jis sutinka / nesutinka su pateiktu teiginiu. Yra šeši atsakymų variantai – „visiškai sutinku“, „iš dalies sutinku“, „sutinku“, „nesutinku“, „iš dalies nesutinku“, „visiškai nesutinku“. 2-oje lentelėje nurodyta, kokiomis gyvenimo sritimis matuotas pasitenkinimas, ir jų

2 lentelė. Visos imties ($N = 655$) SG komponentų aprašomoji statistika

SG komponentas	Teiginiai	Vidurkis \pm SD
Teigiamas emocijų matavimas	10	3,38 \pm 0,55
Neigiamas emocijų matavimas	10	2,11 \pm 0,66
Pasitenkinimas šeima	7	4,24 \pm 0,88
Pasitenkinimas draugais	9	4,83 \pm 0,72
Pasitenkinimas mokykla	8	3,63 \pm 0,97
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	9	3,93 \pm 0,91
Pasitenkinimas savimi	7	4,57 \pm 0,63
Pasitenkinimas gyvenimu	5	4,16 \pm 0,91

aprašomoji statistika. Kiekvieno teiginio balai atskirose subskalėse yra sumuojami ir dalijami iš skirtingo teiginių skaičiaus tam, kad būtų galima palyginti balus tarpusavyje (tarp subskalių) (Huebner, 2001). Cronbacho α : pasitenkinimas šeima = 0,83, pasitenkinimas draugais = 0,83, pasitenkinimas mokykla = 0,87, pasitenkinimas gyvenamąja aplinka = 0,82, pasitenkinimas savimi = 0,77, originalių subskalių Cronbacho α nurodoma nuo 0,70 iki 0,90.

Pasitenkinimas gyvenimu matuojamas E. Diener ir kolegų (1985) sukurta penkių teiginių skale, kuri yra pateikiama viešai laisvam naudojimui. Tiriamasis turi pažymėti, kiek jis sutinka arba nesutinka su pateiktu teiginiu, atsakymų variantai yra šeši – nuo „visiškai sutinku“ – 6, iki atitinkamai „visiškai nesutinku“ – 1. Daugiausia tiriamasis gali surinkti 30 balų, mažiausia – 5 (Cronbacho α = 0,79, originalios skalės autoriai, remdamiesi kelių tyrimų duomenimis, nurodo Cronbacho α nuo 0,79 iki 0,89) (2-a lentelė).

Duomenų apdorojimas. SPSS 12.0 programinis paketas buvo naudojamas skaičiuoti aprašomąją statistiką (vidurkius, standartinius nuokrypius, medianas), patikimumą vidinio suderinamumo būdu (Cronbacho α). Statistinės išvados darytos remiantis vieno faktoriaus dispersine analize, *post hoc* Tukey HSD ir Tamhane T2 (kai dispersijos nelygios) kriterijais, Student t testu.

Tyrimo rezultatai

SG komponentų grupiniai skirtumai. SG komponentai yra analizuojami suskirsčius mokinius į grupes pagal įvairius socio-demografinius kintamuosius. Daugiausia statistiškai reikšmingų SG komponentų skirtumų rasta tarp skirtingo amžiaus paauglių. Jokių statistiškai reikšmingų skirtumų tarp grupių vidurkių nerasta pagal motinos užimtumą.

Iš duomenų, pateiktų 3-ioje lentelėje, matome, kad, naudojant Student t test kriterijų nepriklausomoms imtims, merginų pasitenkinimas mokykla yra statistiškai

3 lentelė. Grupių, sudarytų pagal lytį, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, t kriterijaus reikšmės)

SG komponentas	Student t test t kriterijus	Lytis			
		Merginos		Vaikiniai	
		Vidurkis	SD	Vidurkis	SD
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	-2,771**	3,85	0,93	4,05	0,88
Pasitenkinimas savimi	0,769	4,60	0,64	4,56	0,63
Pasitenkinimas gyvenimu	-0,818	4,13	0,90	4,19	0,91
Pasitenkinimas šeima	0,016	4,23	0,89	4,23	0,85
Pasitenkinimas draugais	1,890	4,87	0,72	4,76	0,71
Pasitenkinimas mokykla	3,058**	3,73	0,95	3,50	0,96
Teigiamas emociingumas	0,566	3,39	0,56	3,36	0,52
Neigiamas emociingumas	2,083*	2,16	0,68	2,05	0,64

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; ** – $p \leq 0,01$.

reikšmingai didesnis nei vaikinių. Taip pat merginų neigiamo emocingumo skalės vidurkis statistiškai reikšmingai didesnis nei vaikinių. Tai rodo, kad merginos patiria daugiau neigiamų emocijų nei vaikinai. O vaikinių pasitenkinimas gyvenamąja aplinka yra statistiškai reikšmingai didesnis nei merginų. Merginų didesnę pasitenkinimą mokykla būtų galima paaiškinti tuo, kad jos mokosi sėkmingiau nei vaikinai. Šią mintį patvirtina atlikti skaičiavimai Student t testu nepriklausomoms imtims (dispersijos nelygios, $t = 8,115$, $p = 0,001$; vidurkis \pm SD: merginų $N = 363$, $8,00 \pm 1,11$ ir vaikinių $N = 261$, $7,17 \pm 1,37$).

Klasė. Kaip matyti iš 4-os lentelės, aštuntos klasės mokinių pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, šeima ir gyvenimu statistiškai reikšmingai didesnis už dešimtu

ir dvyliktų bendrojo lavinimo ir profesinio rengimo mokyklų klasių mokinių. Taip pat pirmųjų pasitenkinimo savimi atsakymų įverčiai statistiškai reikšmingai didesni už antrųjų, o neigiamo emocingumo skalės – statistiškai reikšmingai mažesni už bendrojo lavinimo mokyklos dvyliktos klasės mokinių. Tai rodo, kad jie patiria mažiau neigiamų emocijų ir jų SG rodikliai yra geresni nei vyresniųjų klasių mokinių. Taip pat bendrojo lavinimo mokyklų dvyliktų klasių mokinių pasitenkinimas gyvenimu statistiškai reikšmingai didesnis negu profesinių mokyklų dvyliktų klasių mokinių.

Gyvenamoji vieta. Iš 5-os lentelės matyti, kad kaimo vietovėje gyvenančių mokinių pasitenkinimas savimi statistiškai reikšmingai didesnis už didmiesčiuose gyvenančių mokinių, o pasitenkinimas mokykla

4 lentelė. Grupių, sudarytų pagal amžių (klasę), SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, F ir Tukey HSD kriterijų reikšmės)

SG komponentas	F kriterijus (post hoc Tukey HSD kriterijus, p)	Amžius (klasė)			
		13,97 \pm 0,4 (8)	16,00 \pm 0,5 (10)	17,90 \pm 0,4 (12)	18,14 \pm 0,6 (prof. m-klos 12)
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	8,660*** (1 > 2; 3; 4; $p \leq 0,01$)	4,21 \pm 0,93	3,92 \pm 0,90	3,79 \pm 0,86	3,68 \pm 0,96
Pasitenkinimas savimi	3,129* (1 > 4; $p < 0,01$)	4,65 \pm 0,64	4,59 \pm 0,63	4,57 \pm 0,58	4,34 \pm 0,77
Pasitenkinimas gyvenimu	11,749*** (1 > 2; 3; 4; $p = 0,001$; 3 > 4; $p < 0,05$)	4,45 \pm 0,82	4,06 \pm 0,90	4,09 \pm 0,89	3,74 \pm 0,94
Pasitenkinimas šeima	9,779*** (1 > 2; 3; 4; $p < 0,05$)	4,52 \pm 0,82	4,06 \pm 0,90	4,19 \pm 0,86	4,15 \pm 0,76
Pasitenkinimas draugais	0,503	4,87 \pm 0,76	4,81 \pm 0,72	4,82 \pm 0,68	4,74 \pm 0,71
Pasitenkinimas mokykla	2,668* (statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta)	3,75 \pm 1,00	3,51 \pm 1,00	3,69 \pm 0,90	3,50 \pm 0,93
Teigiamas emocingumas	2,527	3,45 \pm 0,53	3,33 \pm 0,57	3,39 \pm 0,52	3,25 \pm 0,60
Neigiamas emocingumas	2,712* (1 < 3; $p < 0,05$)	1,99 \pm 0,66	2,14 \pm 0,67	2,17 \pm 0,67	2,15 \pm 0,54

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; *** – $p \leq 0,001$.

5 lentelė. Grupių, sudarytų pagal gyvenamąją vietą, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, F ir Tukey HSD kriterijų reikšmės)

SG komponentas	F kriterijus (post hoc Tukey HSD kriterijus, p)	Gyvenamoji vieta		
		Didmiestis (1)	Regiono miestas (2)	Kaimas (3)
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	0,874	3,88 ± 0,88	3,98 ± 0,94	3,95 ± 0,93
Pasitenkinimas savimi	3,113* (3 > 1; p = 0,044)	4,56 ± 0,63	4,53 ± 0,64	4,70 ± 0,61
Pasitenkinimas gyvenimu	2,103	4,10 ± 0,92	4,14 ± 0,91	4,29 ± 0,83
Pasitenkinimas šeima	2,825 (3 > 1; p = 0,047)	4,17 ± 0,84	4,23 ± 0,92	4,38 ± 0,83
Pasitenkinimas draugais	0,188	4,82 ± 0,70	4,85 ± 0,77	4,80 ± 0,65
Pasitenkinimas mokykla	11,664*** (3 > 1; 2; p ≤ 0,005)	3,47 ± 0,96	3,63 ± 0,98	3,95 ± 0,86
Teigiamas emocingumas	0,511	3,38 ± 0,56	3,36 ± 0,52	3,42 ± 0,55
Neigiamas emocingumas (dispersijos nelygios)	1,858	2,09 ± 0,62	2,17 ± 0,71	2,04 ± 0,66

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; *** – $p \leq 0,001$.

statistiškai reikšmingai didesnis ne tik už pastarųjų, bet ir už miestuose gyvenančių mokinių.

Mokymosi sėkmingumas. Kaip minėta, apie mokinių mokymosi sėkmingumą buvo sprendžiama pagal jų pažymius. 30 mokinių (4,8 %) nenurodė savo paskutinių metų visų dalykų pažymių vidurkio. Visi mokiniai,

kurie atsakė į šį klausimą, buvo suskirstyti į dvi lygias grupes pagal medianą: pirma grupė – mokiniai, kurių vidurkis imtinai iki 7,9, ir antra grupė – 8,0 (mediana) ir daugiau (žr. 6-ą lentelę).

Taikant Student t test kriterijų dviem nepriklausomoms imtims, mokinių, kurių paskutinių metų metinio visų dalykų paży-

6 lentelė. Grupių, sudarytų pagal mokymosi sėkmingumą, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir t kriterijaus reikšmės)

SG komponentas	Student t test t kriterijus	Vidurkis	
		iki 7,9	nuo 8,0
		N = 310	N = 315
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	-1,255	3,87 ± 0,90	3,96 ± 0,91
Pasitenkinimas savimi	0,194	4,58 ± 0,63	4,57 ± 0,62
Pasitenkinimas gyvenimu	-2,355*	4,06 ± 0,89	4,23 ± 0,90
Pasitenkinimas šeima	-3,535***	4,11 ± 0,88	4,35 ± 0,85
Pasitenkinimas draugais	-0,947	4,80 ± 0,73	4,85 ± 0,71
Pasitenkinimas mokykla (dispersijos nelygios)	-6,636***	3,40 ± 0,97	3,89 ± 0,88
Teigiamas emocingumas	-2,537**	3,32 ± 0,53	3,43 ± 0,55
Neigiamas emocingumas	2,451*	2,18 ± 0,66	2,06 ± 0,66

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$.

mio vidurkis buvo didesnis už penkiasdešimtą imties procentilį, atsakymų vidurkiai statistiškai reikšmingai didesni už mokinių, kurių pažymių vidurkis mažesnis už penkiasdešimtą procentilį, šių komponentų: pasitenkinimo gyvenimu, šeima, mokykla ir teigiamo emocių. O štai neigiamo emocių skalės balų vidurkis statistiškai reikšmingai skiriasi priešinga kryptimi – pirmųjų vidurkis mažesnis nei antrųjų, tai rodo, kad mokiniai, kurių pažymių vidurkis mažesnis už imties medianą, patiria daugiau neigiamų emocijų.

Šeimos sudėtis. 7-oje lentelėje pateikti duomenys apie tiriamųjų šeimos sudėtį. Svarbu paminėti, kad 122 (18,6 %) tiriamieji, kurie gyvena su vienu iš tėvų, pažymėjo gyvenantys tik su motina, likę 8 (1,2 %) – tik su tėvu.

šeimoje gyvenančių mokinių statistiškai reikšmingai mažesnis už mokinių, gyvenančių su vienu iš tėvų.

Tėvų išsilavinimas. 8-oje ir 9-oje lentelėse yra pateikti mokinių grupių, sudarytų pagal tėvo ir motinos išsilavinimą, rezultatai. Reikia paminėti, kad tėvo išsilavinimą nurodė 599 (91,45 %) tiriamieji, o motinos išsilavinimą – 637 (97,25 %).

8-a lentelė rodo, kad mokinių, kurių tėvas nebaigė vidurinės mokyklos, pasitenkinimas gyvenimu statistiškai reikšmingai mažesnis už mokinių, kurių tėvas turi aukštąjį išsilavinimą. O pasitenkinimas draugais statistiškai reikšmingai mažesnis ne tik už mokinių, kurių tėvas turi aukštąjį išsilavinimą, bet ir už mokinių, kurių tėvo išsilavinimas – vidurinis, profesinės mokyklos ir aukštesniosios mokyklos.

7 lentelė. *Grupių, sudarytų pagal šeimos sudėtį, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, t kriterijaus reikšmės)*

SG komponentas	Student t test kriterijus	Šeimos sudėtis	
		Su abiem tėvais – pilna šeima (1)	Su vienu iš tėvų – nepilna šeima (2)
		N = 491	N = 130
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	4,622***	4,04 ± 0,89	3,63 ± 0,93
Pasitenkinimas savimi (dispersijos nelygios)	1,026	4,61 ± 0,58	4,54 ± 0,73
Pasitenkinimas gyvenimu	4,668***	4,27 ± 0,86	3,86 ± 0,92
Pasitenkinimas šeima	1,703	4,28 ± 0,88	4,13 ± 0,82
Pasitenkinimas draugais	0,728	4,85 ± 0,70	4,80 ± 0,77
Pasitenkinimas mokykla	1,865	3,67 ± 0,95	3,50 ± 1,03
Teigiamas emocių	-0,550	3,38 ± 0,54	3,41 ± 0,57
Neigiamas emocių	-2,992**	2,07 ± 0,64	2,26 ± 0,69

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; *** – $p \leq 0,001$.

Iš 7-os lentelės matyti, kad gyvenančių su abiem tėvais (pilna šeima) mokinių pasitenkinimas gyvenamąja aplinka ir gyvenimu statistiškai reikšmingai didesnis už gyvenančių su vienu iš tėvų. Neigiamo emocių skalės balų vidurkis pilnoje

Kaip matyti iš 9-os lentelės, mokinių, kurių motina turi vidurinį, profesinės mokyklos, aukštesnįjį išsilavinimą, pasitenkinimo gyvenimu, šeima skalių vidurkiai statistiškai reikšmingai mažesni už mokinių, kurių motinos turi aukštąjį išsilavinimą.

8 lentelė. Grupių, sudarytų pagal tėvo išsilavinimą, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, F ir Tukey HSD kriterijų reikšmės)

SG komponentas	F kriterijus (post hoc Tukey HSD kriterijus, p)	Tėvo išsilavinimas		
		Nebaigtas vidurinis (1)	Vidurinis, prof. m-kla, aukštesn. (spec. vid., kolegija) (2)	Aukštasis (universitetas) (3)
		N = 41	N = 432	N = 126
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	2,594	3,72 ± 0,94	3,93 ± 0,90	4,08 ± 0,95
Pasitenkinimas savimi (dispersijos nelygios)	1,616	4,44 ± 0,75	4,60 ± 0,58	4,64 ± 0,69
Pasitenkinimas gyvenimu	5,916*** (1 < 3; p = 0,003)	3,82 ± 0,91	4,15 ± 0,88	4,35 ± 0,89
Pasitenkinimas šeima	3,152* (statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta)	4,11 ± 0,91	4,21 ± 0,88	4,41 ± 0,85
Pasitenkinimas draugais	4,503** (1 < 2; 3; p ≤ 0,01)	4,51 ± 0,76	4,84 ± 0,71	4,88 ± 0,71
Pasitenkinimas mokykla	1,136	3,45 ± 1,08	3,68 ± 0,97	3,62 ± 0,96
Teigiamas emociumas	2,588	3,23 ± 0,56	3,38 ± 0,55	3,45 ± 0,52
Neigiamas emociumas (dispersijos nelygios)	1,283	2,21 ± 0,86	2,11 ± 0,65	2,03 ± 0,61

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$.

9 lentelė. Grupių, sudarytų pagal motinos išsilavinimą, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, F ir Tukey HSD / Tamhane T2 kriterijų reikšmės)

Subjektyvios gerovės komponentas	F kriterijus (post hoc Tukey HSD / Tamhane T2 kriterijus, p)	Motinos išsilavinimas		
		Nebaigtas vidurinis (1)	Vidurinis, prof. m-kla, aukštesn. (spec. vid., kolegija) (2)	Aukštasis (universitetas) (3)
		N = 21	N = 380	N = 236
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	2,850 (2 < 3; p = 0,05)	3,91 ± 1,06	3,87 ± 0,89	4,05 ± 0,94
Pasitenkinimas savimi	0,538	4,53 ± 0,72	4,57 ± 0,62	4,62 ± 0,62
Pasitenkinimas gyvenimu (dispersijos nelygios)	5,921*** (2 < 3; p = 0,002)	3,99 ± 0,84	4,07 ± 0,92	4,31 ± 0,84
Pasitenkinimas šeima	3,258* (2 < 3; p = 0,030)	4,19 ± 0,99	4,17 ± 0,89	4,35 ± 0,83
Pasitenkinimas draugais	3,218* (statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta)	4,67 ± 0,83	4,78 ± 0,71	4,92 ± 0,72
Pasitenkinimas mokykla	2,398	3,20 ± 1,19	3,64 ± 0,96	3,68 ± 0,96
Teigiamas emociumas	2,538	3,25 ± 0,56	3,36 ± 0,54	3,44 ± 0,55
Neigiamas emociumas	0,688	2,15 ± 0,88	2,13 ± 0,65	2,07 ± 0,66

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; *** – $p \leq 0,001$.

Tėvų užimtumas. Toliau yra analizuojami nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp grupių, sudarytų pagal tėvo užimtumą (nenurodė 40 (6,11 %) tiriamųjų) (10-a lentelė). Motinos užimtumą apklausos metu nurodė 645 (98,47 %) tiriamųjų, 10 (1,53 %) – neatsakė į šį klausimą. Pagal pažymėtus atsakymus į klausimą apie motinos užimtumą tiriamieji buvo suskirstyti į atitinkamas (pavadinimai pateikti 10-oje lentelėje) grupes: 1) N = 523 (79,85 %); 2) N = 82 (12,52 %); 3) N = 23 (3,51 %); 4) N = 17 (2,6 %). Tačiau pagal šį sociodemografinį kintamąjį jokių statistiškai reikšmingų skirtumų tarp grupių SG komponentų nerasta.

Mokinių, kurie pažymėjo, kad tėvas nedirba, pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, gyvenimu statistiškai reikšmingai mažesnis negu mokinių, kurių tėvas dirba apmokamą darbą arba yra namų šeimininkas, ūkininkas (žr. 10-ą lentelę). O pasitenkinimas šeima pirmųjų yra statistiškai reikšmingai mažesnis už visų kitų mokinių, patenkančių į kitas grupes pagal tėvo užimtumą. Mokinių, kurie pažymėjo atsakymo variantą „kita“ ir nurodė, kad tėvas, pavyzdžiui, dirba užsienyje, pasitenkinimas mokykla statistiškai reikšmingai mažesnis už mokinių, kurie pažymėjo, kad tėvas yra namų šeimininkas, ūkininkas.

10 lentelė. Grupių, sudarytų pagal tėvo užimtumą, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, F ir Tukey HSD kriterijaus reikšmės)

SG komponentas	F kriterijus (<i>post hoc</i> Tukey HSD kriterijus, p)	Tėvo užimtumas			
		Dirba apmokamą darbą (1) N = 494	Namų šeim., ūkininkas (2) N = 36	Nedirba, pensininkas (3) N = 44	Kita, pvz., dirba užsienyje (4) N = 41
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	3,840** (1 > 3; p = 0,010; 2 > 3; p = 0,027)	3,97 ± 0,89	4,10 ± 1,02	3,52 ± 1,04	3,82 ± 0,98
Pasitenkinimas savimi (dispersijos nelygios)	0,824	4,58 ± 0,60	4,68 ± 0,68	4,65 ± 0,58	4,48 ± 0,87
Pasitenkinimas gyvenimu	5,596*** (1 > 3; p = 0,001; 2 > 3; p = 0,05)	4,23 ± 0,86	4,22 ± 0,96	3,71 ± 1,09	3,94 ± 0,99
Pasitenkinimas šeima	6,655*** (1 > 3; p = 0,001; 2 > 3; p = 0,001; 4 > 3; p = 0,009)	4,27 ± 0,84	4,42 ± 1,01	3,69 ± 1,03	4,29 ± 0,77
Pasitenkinimas draugais	0,754	4,84 ± 0,70	4,69 ± 0,83	4,90 ± 0,76	4,76 ± 0,87
Pasitenkinimas mokykla	2,729* (2 > 4; p = 0,024)	3,65 ± 0,96	3,99 ± 0,89	3,59 ± 0,90	3,37 ± 1,12
Teigiamas emocijumas	0,751	3,39 ± 0,53	3,33 ± 0,60	3,38 ± 0,58	3,26 ± 0,61
Neigiamas emocijumas (dispersijos nelygios)	2,130	2,08 ± 0,64	2,10 ± 0,76	2,29 ± 0,77	2,24 ± 0,73

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$.

Finansai. Iš viso 650 tiriamųjų (99,24 %) nurodė, kiek gauna pinigų iš tėvų smulkioms išlaidoms per mėnesį. Iš 11-os lentelės matyti, kad mokinių, pažymėjusių, jog negauna nė lito smulkioms išlaidoms per mėnesį, pasitenkinimas gyvenamąja aplinka, gyvenimu ir šeima statistiškai reikšmingai mažesnis nei mokinių, kurie gauna litą ir daugiau per mėnesį.

Mokinių, pažymėjusių, kad gauna nuo vieno lito iki penkiasdešimties litų smulkioms išlaidoms per mėnesį, teigiamo

emocingumo skalės vidurkiai statistiškai reikšmingai mažesni negu mokinių, gaunančių nuo penkiasdešimt vieno iki šimto litų ir daugiau nei šimtą penkiasdešimt vieną litą per mėnesį. Lyginant grupių pasitenkinimo draugais komponentą pasitelkus, Tukey HSD *post hoc* kriterijų, statistiškai reikšmingų skirtumų neaptikta. Pasitelkus Tukey HSD *post hoc* kriterijų, rastas statistiškai reikšmingas SG komponento neigiamo emocingumo skirtumas tarp mokinių, negaunančių nė lito smulkioms išlaidoms

11 lentelė. Grupių, sudarytų pagal iš tėvų per mėnesį gaunamą sumą smulkioms išlaidoms, SG komponentų skirtumai (pateikti įverčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, F ir Tukey HSD / Tamhane T2 kriterijų reikšmės)

SG komponentas	F kriterijus (post hoc Tukey HSD / Tamhane T2 kriterijus, p)	Gaunama suma iš tėvų per mėnesį smulkioms išlaidoms				
		0 Lt (1)	1–50 Lt (2)	51–100 Lt (3)	101–150 Lt (4)	151 Lt ir daugiau (5)
		N = 31	N = 296	N = 177	N = 83	N = 63
Pasitenkinimas gyvenamąja aplinka	7,299*** (1 < 2; 3; 4; 5; visur p = 0,001)	3,12 ± 0,89	3,95 ± 0,93	4,06 ± 0,81	3,96 ± 0,86	3,94 ± 1,00
Pasitenkinimas savimi	1,854	4,36 ± 0,63	4,56 ± 0,65	4,62 ± 0,61	4,56 ± 0,59	4,70 ± 0,64
Pasitenkinimas gyvenimu	9,267*** (1 < 2; 3; 4; 5; visur p = 0,001)	3,28 ± 0,84	4,12 ± 0,90	4,28 ± 0,82	4,24 ± 0,88	4,31 ± 0,97
Pasitenkinimas šeima (dispersijos nelygios)	7,104*** (1 < 2; 3; visur p = 0,001; 1 < 4; p = 0,001; 1 < 5; p = 0,002)	3,52 ± 1,17	4,22 ± 0,86	4,40 ± 0,81	4,23 ± 0,78	4,21 ± 0,89
Pasitenkinimas draugais	2,596* (statistiškai reikšmingų skirtumų nerasta)	4,56 ± 0,65	4,78 ± 0,77	4,89 ± 0,68	4,93 ± 0,61	4,92 ± 0,67
Pasitenkinimas mokykla	1,404	3,65 ± 0,95	3,66 ± 0,98	3,70 ± 0,93	3,61 ± 0,85	3,38 ± 1,08
Teigiamas emocingumas (dispersijos nelygios)	5,193*** (2 < 3; 5; p ≤ 0,01)	3,24 ± 0,43	3,29 ± 0,58	3,47 ± 0,50	3,44 ± 0,53	3,53 ± 0,50
Neigiamas emocingumas	2,277 (1 > 4; p = 0,037)	2,39 ± 0,67	2,14 ± 0,67	2,08 ± 0,65	1,99 ± 0,63	2,12 ± 0,68

Statistinio reikšmingumo lygmuo: * – $p < 0,05$; *** – $p \leq 0,001$.

per mėnesį, ir gaunančių šimtą vieną–šimtą penkiasdešimt litų. Pirmieji pažymėjo neigiamų emocijų paprastai jaučiantys statistiškai reikšmingai daugiau nei antrieji.

Rezultatų aptarimas

Peržvelgus visų subjektyvios gerovės komponentų įverčius išryškėja tendencija, kad mokiniai aukštesniais balais vertina pasitenkinimą draugais ir savimi. Pirmuoju atveju pasitenkinimo įverčių vidurkiai svyruoja nuo 4,51 iki 4,93 ($SD \pm 0,49-0,87$), antruoju – nuo 4,30 iki 4,70 ($SD \pm 0,41-0,89$). Mažiausi yra mokinių pasitenkinimo mokykla ir gyvenamąja aplinka įverčiai. Pirmojo subjektyvios gerovės komponento vidurkiai svyruoja nuo 3,20 iki 3,99 ($SD \pm 0,68-1,19$), antrojo – nuo 3,12 iki 4,21 ($SD \pm 0,80-1,06$). Teigiamo emocingumo skalės vidurkiai varijuoja nuo 3,22 iki 3,53 ($SD \pm 0,43-0,61$), neigiamo – nuo 1,99 iki 2,49 ($SD \pm 0,50-0,92$).

Kaip ir tikėtasi, nagrinėjant SG komponentų ryšį su lytimi nustatyta, kad merginų ir vaikinių pasitenkinimas savimi, gyvenimu, šeima ir teigiamo emocingumo lygmenys yra vienodi. Merginų didesnis pasitenkinimas draugais, kurį nustatė ir kiti autoriai (Gilman et al., 2000) šiame tyrime nepasiekė statistiškai reikšmingo lygmens. Tačiau jį pasiekė merginų didesnis pasitenkinimas mokykla nei vaikinių. Papildomi skaičiavimai rodo, kad tai galėjo sietis su geresniu merginų pažangumu, nors tvirtai to teigti negalima, nes tai lemia ir daugiau veiksmų. Šio tyrimo rezultatai rodo, kad merginų neigiamo emocingumo lygis statistiškai reikšmingai aukštesnis negu vaikinių. O pasitenkinimas gyvenamąja aplinka vaikinių didesnis nei merginų. Į šiuos tyrimo rezultatus reikėtų atkreipti

daugiau dėmesio ateityje, ypač nagrinėjant priežastis, nulemiančias merginų aukštesnį neigiamo emocingumo lygį.

Šiame tyrime nustatyta mokinių amžiaus (klasės) ir SG komponentų vidurkių sąsaja atitinka kitų autorių gautus rezultatus (Kwan, 2008). Daugeliu atvejų išsiskiria 14 metų paauglių (aštuntos klasės mokinių) SG komponentų įverčiai, kurie yra didesni (išskyrus neigiamo emocingumo, kuris yra mažesnis, o tai rodo, kad jie rečiau patiria neigiamų emocijų) negu vyresnių mokinių. Šis pastebėjimas yra įdomus ir vertingas mokyklose dirbantiems specialistams, nuspelno tolesnio tyrėjų dėmesio. Galbūt tai paaiškintų aštuntoje klasėje besimokančių mokinių patiriamas žemesnis streso lygis dėl to, kad dar nereikia ruoštis egzaminams, apsispręsti dėl ateities, palyginti su kitomis tirtomis klasėmis. Šią prielaidą reikėtų patikrinti tolesniais tyrimais, apimant daugiau žemesnių, nei dešimta, klasių. Atliekant ilgalaikį tyrimą būtų galima pabandyti nustatyti, ar tokius rezultatus nulemia tiriamųjų amžius (fizinių pokyčių daugėjimas), ar klasė, kurioje jie mokosi.

Dar vienas įdomus dalykas išryškėja analizuojant SG komponentų ir gyvenamosios vietos sąsajas. Analizuojant pasitenkinimo mokykla duomenis pastebima tendencija, kad kuo tankiau apgyvendintoje vietovėje gyvena mokinys, tuo jo pasitenkinimas mokykla mažesnis. Dėl panašių tyrimų trūkumo sunku palyginti gautus duomenis su kitų autorių. Pavyko aptikti tik kad R. Homel ir A. Burns (1989) buvo nustatę tokios pat krypties ryšį tarp pasitenkinimo gyvenimu ir gyvenamosios vietos. Tad šio tyrimo rezultatai praplečia supratimą apie esamas SG komponentų ir gyvenamosios vietos sąsajas, o tai skatina gilintis toliau.

Nagrinėdami tėvo išsilavinimo ir SG komponentų sąsajas pastebime, kad yra teigiamas ryšys – kuo aukštesnis tėvo išsilavinimas, tuo vaiko visų subjektyvios gerovės komponentų įverčiai didesni. Tačiau tik pasitenkinimo draugais ir gyvenimu skirtumai tarp besiskiriančių pagal tėvo išsilavinimą mokinių grupių pasiekia statistinio reikšmingumo lygį. Motinos išsilavinimo ir SG komponentų sąsajų analizė atskleidė, kad šiuo atveju sąsajos nėra tokios aiškios krypties, kaip su tėvo išsilavinimu. Čia išsiskiria tik mokinių, kurių motina turi aukštąjį išsilavinimą, grupė. Jų SG komponentų įverčiai kai kuriais atvejais net statistiškai reikšmingai didesni nei mokinių, kurių motinos neturi aukštojo išsilavinimo. Apibendrinant tėvų išsilavinimo ir SG komponentų sąsajas būtų galima teigti, kad kuo aukštesnis tėvų išsilavinimas, tuo vaiko subjektyvios gerovės įverčiai yra didesni.

Vienareikšmių sąsajų nepavyko nustatyti tarp SG komponentų ir grupių, sudarytų pagal tėvų užimtumą. Grupių, sudarytų pagal motinos užimtumą, SG komponentų vidurkiai statistiškai reikšmingai nesiskiria. Tam galėjo turėti įtakos susidariusios mažos mokinių, kurių motinos nedirba arba, pavyzdžiui, dirba užsienyje, grupės. Analizuodami tėvo užimtumo ir SG komponentų sąsajas matome, kad vyresniųjų klasių mokinių pasitenkinimo gyvenimu ir šeima įverčiai susiję su tėvo užimtumu. Nedarbo tėvo vaiko pasitenkinimas gyvenimu ir šeima yra žemiausio lygio.

Nustatyta teigiama mokymosi sėkmingumo, šeimos sudėties ir SG komponentų vidurkių sąsaja. Kuo mokyns geriau mokosi, gyvena pilnoje šeimoje, tuo jo SG komponentų įverčiai didesni. Tai atitinka

kitų autorių gautus duomenis (Sastre and Ferriere, 2000).

Pasigilinus į SG komponentų ir gaunamų per mėnesį pinigų smulkioms išlaidoms sąsajas akivaizdžiai matyti, kad pinigų negaunančių mokinių SG komponentų įverčiai mažiausi, palyginti su mokinių, kurie gauna nors kokią pinigų sumą per mėnesį smulkioms išlaidoms. Pinigų negaunantys mokiniai yra mažiausiai patenkinti šeima, draugais, gyvenamąja aplinka ir gyvenimu apskritai, palyginti su gaunančiais daugiau nei vieną litą. Tik pasitenkinimo mokykla įverčių vidurkiai visų mokinių grupių yra labai panašaus dydžio ir nepriklauso nuo per mėnesį gaunamų pinigų smulkioms išlaidoms. Mokiniai, negaunantys nė vieno lito ir gaunantys iki penkiasdešimties litų per mėnesį smulkioms išlaidoms, patiria mažiau teigiamų emocijų, nei mokiniai, kurie gauna penkiasdešimt vieną litą ir daugiau. Visa tai atkartoja kitų tyrimų duomenis (Diener and Biswas-Diener, 2002), kur teigiama, kad žmogus jaučiasi laimingesnis, kai turi pinigų, tačiau jų kiekis laimingumo laipsniui įtakos neturi.

Atliktas tyrimas išsiskiria iš kitų šios srities tyrimų tuo, kad jame nagrinėjamas subjektyvios gerovės konstruktas susideda iš aštuonių komponentų, kurie buvo įvertinti ne pavieniais klausimais, o naudojant skales. Tai suteikė galimybę įvairiapusiškiau ir išsamiau panagrinėti subjektyvią paauglių gerovę, atkreipiant mokyklose dirbančių specialistų dėmesį į būtent paauglių SG komponentų sąsajas su sociodemografiniais kintamaisiais. Jomis remiantis būtų lengviau išskirti mokinių grupes, kurių subjektyvią gerovę reikia kelti. Plati tiriamųjų gyvenamųjų vietų geografija, didelis jų skaičius leido atlikti įdomių palyginimų, gauti vertingų mokslinių rezultatų.

Išvados

1. Vyresniųjų klasių mokinių pasitenkinimo draugais ir savimi įverčiai yra didžiausi (per 4,51 ir 4,30), o pasitenkinimo mokykla ir gyvenamąja aplinka – mažiausi (per 3,2 ir 3,12).
2. Tiesioginė sąsaja nustatyta tarp SG komponentų ir grupių, sudarytų pagal amžių (ypač dideli tarpgrupiniai skirtumai), gyvenamąją vietą, mokymosi sėkmingumą, šeimos sudėtį, tėvų išsilavinimą,

gaunamus pinigus smulkioms išlaidoms per mėnesį.

3. SG komponentų įverčiai didesni aštuntų klasių (jaunesnių), kaime gyvenančių, gerai besimokančių, gyvenančių pilnoje šeimoje, kuo aukštesnio tėvų išsilavinimo, gaunančių nuo lito ir daugiau per mėnesį smulkioms išlaidoms mokinių. SG komponentų vidurkiai statistiškai reikšmingai nesiskiria tik grupių, sudarytų pagal motinos užimtumą.

LITERATŪRA

Bradburn N. M. The structure of psychological well-being. Chicago: Aldine Pub. Co., 1969.

Diener E. Subjective well-being. The science of happiness and a proposal for a national index // *American Psychologist*. 2000, vol. 55, p. 34–43.

Diener E., Biswas-Diener R. Will money increase subjective well-being? A literature review and guide to needed research // *Social Indicators Research*. 2002, vol. 57, p. 119–169.

Diener E., Emmons R. A., Larsen R. J., Griffin S. The Satisfaction with life scale // *Journal of Personality Assessment*. 1985, vol. 49, p. 71–75.

Diener E., Seligman M. E. P. Beyond money: Toward an economy of well-being // *Psychological Science in the Public Interest*. 2004, vol. 5, p. 1–31.

Gilman R., Huebner E. S., Laughlin J. A first study of the MSLSS with an adolescent sample // *Social Indicators Research*. 2000, vol. 52, p. 135–160.

Holmbeck G. N., Paikoff R. L., Brooks-Gunn J. Parenting adolescents // *Handbook of Parenting*. Vol. 1. Children and Parenting / Ed by M. H. Bornstein. Hillsdale, New Jersey. Lawrence Erlbaum Associates, 1995. P. 91–118.

Hamel R., Burns A. Environmental quality and the wellbeing of children // *Social Indicators Research*. 1989, vol. 21, p. 133–158.

Huebner E. S. Manual for the multidimensional student's life satisfaction scale. 2001 // Prieiga per internetą: <http://www.psych.sc.edu/pdfdocs/huebsls-smannual.doc> [žiūrėta 2010 m. gegužės 9 d.].

Huebner E. S., Suldo Sh M., Smith L. C., Mc-Knight C. G. Life Satisfaction in children and youth:

Empirical foundations and implications for school psychologists // *Psychology in the Schools*. 2004, vol. 41 (1), p. 81–93.

Keyes C. L. M., Shmotkin D., Ryff C. D. Optimizing well-being: The empirical encounter of two traditions // *Journal of Personality & Social Psychology*. 2002, vol. 82, p. 1007–1022.

Konu A. I., Lintonen T. P., Rimpelä M. K. Factors associated with schoolchildren's general subjective well-being // *Health Education Research. Theory & Practice*. 2002, vol. 17, p. 155–165.

Kwan Y.-K. Life satisfaction and family structure among adolescents in Hong Kong // *Social Indicators Research*. 2008, vol. 86, p. 59–67.

Park N. The role of subjective well-being in positive youth development // *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2004, vol. 591, p. 25–39.

Rask K., Ästedt-Kurki P., Paavilainen E., Laipala P. Adolescent subjective well-being and family dynamics // *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2003, vol. 17, p. 129–138.

Ryan R. M., Deci E. L. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being // *Annual Review of Psychology*. 2001, vol. 52, p. 141–166.

Sastre M. T. M., Ferriere G. Family „decline“ and the subjective well-being of adolescents // *Social Indicators Research*. 2000, vol. 49, p. 69–82.

Šilinskas G., Žukauskienė R. Subjektyvios gerovės išgyvenimas ir su juo susiję veiksniai vyrų imtyje // *Psichologija*. 2004, t. 30, p. 47–58.

Watson D., Clark L. A. The PANAS-X: Manual for

the positive and negative affect schedule – expanded form. 1994. Prieiga per internetą: <http://www.psychology.uiowa.edu/Faculty/Clark/PANAS-X.pdf> [žiūrėta 2005 m. vasario 1 d.].

Weston R. Wellbeing of young people in different family circumstances // Family Matters. 1993, vol. 36, p. 28–30. Prieiga per internetą: <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm1/fm36rw1.html> [žiūrėta 2005 m. vasario 1 d.].

Žukauskienė R., Navaitienė J., Kanapinskaitė J.

Social demographic and personality factors related to woman's subjective well-being // Socialinis darbas. 2005, Nr. 4 (1), p. 5–13.

Багдонас А., Биеляускас Ж. Субъективная оценка качества жизни при нарушении сенсорики // Тифлопедагогика и аспекты восприятия слепых. Вильнюс: Изд-во Мин-ва ВСО Лит.ССР и ЛОС, 1983. С. 97–115.

Крайг Г. Психология развития. Санкт-Петербург: Питер, 2000.

RELATIONSHIP BETWEEN COMPONENTS OF SUBJECTIVE WELL-BEING AND SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES IN OLDER SCHOOLCHILDREN

Živilė Šarakauskienė, Albinas Bagdonas

S u m m a r y

This research is focused on the importance of the adolescents' subjective well-being (SWB) evaluation and on filling the in Lithuania lack of the data on this topic. The aim of the study was to assess various SWB components and their relationship with the sociodemographic variables in the older schoolchildren's sample (N = 655). The following SWB components were evaluated: satisfaction with life (Cronbach's $\alpha = 0.79$) and important specific domains (family ($\alpha = 0.83$), school ($\alpha = 0.87$), friends ($\alpha = 0.83$), self ($\alpha = 0.77$), living environment ($\alpha = 0.82$)), positive and negative affects (respectively $\alpha = 0.77$ and $\alpha = 0.87$). Also, the following sociodemographic variables were measured: gender (58% girls), class (age) (8th (mean 14 years), 10th (16 years), 12th (18 years)), living place (41.8% from five biggest cities, 36.8% from regional towns, 21.4% from villages), learning success, family composition, parents' education and employment, whether money is received for minor expenses. Older schoolchildren evaluated by highest points satisfaction with friends

(4.51–4.93) and self (4.30–4.70) and by the lowest – satisfaction with school (3.20–3.99) and living environment (3.12–4.21). Girls scored higher points in satisfaction with school (3.73 ± 0.95), negative affect (2.16 ± 0.68) scales in comparison with boys (3.50 ± 0.96 and 2.05 ± 0.64 , respectively). Statistically significant differences of SWB components were most frequent among groups of schoolchildren of different age. No statistically significant relationships were found among group means according to the mother's occupation. A relationship was found among SWB components and age, living place, learning success, family composition, parents' education, whether money is received for minor expenses. Values of SWB components were higher for schoolchildren who learn in the eighth grade, live in a village, succeed better in learning, live with two parents, whose parents have a higher degree of education and who receive money for minor expenses.

Key words: schoolchildren, subjective well-being, life satisfaction, sociodemographic variables.

Iteikta 2010-02-09